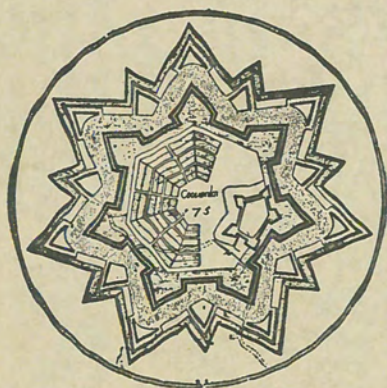

1957

JAARVERSLAG

OVER

1957

STICHTING MENNO VAN COEHOORN

J A A R V E R S L A G

over

1 9 5 7

STICHTING MENNO VAN COEHOORN

J. E. M. M.

STICHTING MENNO VAN COEHOORN

Opgericht 18 april 1932

Beschermheer: Z.K.H. de Prins der Nederlanden.

Ere-Voorzitter: W. H. Cool te 's-Gravenhage.

Ere-Lid: W. H. Schukking te 's-Gravenhage.

J A A R V E R S L A G O V E R 1 9 5 7

INLEIDING

Weer ging een jaar voorbij, het 25e sedert de Stichting Menno van Coehoorn bij notariële akte van 18 april 1932 tot stand kwam.

Van de oprichters, 15 in getal, hebben nog slechts de heren jhr.ir.Six van Wimmenum, als penningmeester, en de Kolonel der Genie b.d. W.H. Schukking, als adviseur, in het Dagelijks- en Hoofdbestuur zitting. Met grote waardering voor wat zij in al die jaren voor de Stichting zijn geweest worden in verband met het vijf-en-twintig-jarig bestaan hun namen genoemd en wordt de wens uitgesproken dat hen nog vele jaren gegeven mogen worden tot een daadwerkelijke en vruchtdragende arbeid in het belang van de Stichting. In de loop van het verslagjaar werd de Stichting, nadat „op hoog bevel" door een kleine statutenwijziging het woord „Stichting" in de naam van de Stichting was opgenomen, onder nummer St. 655 ingeschreven in het Openbaar Centraal Stichtingenregister van het Ministerie van Justitie. Hierdoor is dus volgens de Wet van 31 mei 1956, Stb. 327 (Wet op Stichtingen), de rechtspersoonlijkheid van de Stichting ook voor het vervolg verzekerd. De belangloze medewerking, welke Notaris Mr. A.M. Benders te Amsterdam, in verband met de plaats gehad hebbende Statutenwijziging heeft willen verlenen, wordt hier dankbaar gereleveerd.

Het werk van de Stichting mocht ook het afgelopen jaar gestadig voortgang vinden, mede dank zij de

welwillende medewerking van vele instanties als de Ned. Heide Mij., Staatsbosbeheer, Rijksdienst voor de monumentenzorg, Heemschut, enz.

De lijst van Donateurs en Begunstigers mochten wij door talrijke nieuwe inschrijvingen zien toenemen. Het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen verleende weer een jaarlijkse subsidie, welk bedrag echter niet toereikend was om de steeds stijgende kosten verbonden aan het onderhoud en behoud van de vestingwerken van ons erfpachtbezit Willemstad te dekken, hetgeen ons grote zorg baart. Daarom werden in het verslagjaar pogingen aangewend om het subsidiebedrag verhoogd te krijgen.

BESTUREN, COMMISSIËN EN CORRESPONDENTEN

Aan onze Beschermheer, Z.K.H. Prins Bernhard, werd ook dit jaar weer het jaarverslag van de Stichting toegezonden.

HOOFDBESTUUR EN DAGELIJKS BESTUUR

De Hoofdbestuursleden, H. Bakker, A.H. Mohr en dr. W.J.A. Visser, die volgens rooster aan de beurt van aftreden waren, werden op de in april gehouden vergadering van het Hoofdbestuur bij acclamatie herbenoemd. Van het Dagelijks Bestuur zag zich jhr. ir. Six van Wimmenum op dezelfde wijze herbenoemen.

De aftredende voorzitter, de heer W.H. Cool, werd geëerd door de benoeming tot Ere-Voorzitter. Als zodanig blijft hij zitting hebben in het Hoofdbestuur, waar zijn medewerking nog op hoge prijs zal worden gesteld.

De Stichting heeft in het afgelopen jaar een gevoelig verlies geleden door het overlijden van drie harer Hoofdbestuursleden, n.l. de heren: jhr. dr. E.O.M. van Nispen tot Sevenaer, op 16-1-'57, jhr. mr. dr. A.B.G.M. van Rijckevorsel, op 30-4-'57 en jhr. mr. F.L.J. van Rijckevorsel, op 7-9-'57. Hun nagedachtenis blijft bij ons in dankbare herinnering.

De leden van het Hoofdbestuur, ir. H. Sangster, voor het Kon. Inst. voor Ingenieurs en J.J. Klaarenbeek, voor de vereniging Stad en Lande van Gooiland hebben hun functie in onze Stichting neergelegd en werden vervangen, respectievelijk door de heren ir. Ligthart en mr. J.Th. Bonnerman.

STUDIE-COMMISSIE

Samenstelling: Voorzitter: W.H. Schukking
 Secretaris: C.A. de Bruijn
 Leden: L.J. Spanjaardt Speckman
 dr. J.W. Wijn
 A.H. Mohr.

Na het gereedkomen van deel I van de atlas van historische vestingwerken in Nederland, ondervond de afwerking van deel II, de bladen Overijssel en Gelderland, enige vertraging. Het blad Overijssel ligt intussen als „persrijp” gereed, doch de voltooiing van het blad Gelderland wordt, door alle mogelijke handicaps van de medewerkers, nog opgehouden.

Aan de klachten die zijn ingekomen over de papierkwaliteit van de kaarten is de nodige aandacht besteed. Ook de onderdruk zal bij de nieuwe kaarten duidelijker worden.

Het Prins Bernhardfonds, dat ook de uitgave van deze bladen door zijn toegezegde subsidie zal steunen, wordt hiervoor op deze plaats dank gebracht.

CORRESPONDENTEN

In de plaats van wijlen jhr. mr. F.L.J. van Rijckevorsel mochten wij onze begunstiger de heer L.J. Morreau te Maastricht bereid vinden het correspondentenschap voor Maastricht en omgeving (Zuid-Limburg) op zich te nemen.

We zijn de heer Morreau, die een uitnemend kenner is van de Maastrichtse vestingwerken, dankbaar voor deze beslissing en hopen op een langdurige,

vruchtbare samenwerking.

De correspondent voor Noord-Holland beoordeelden het Noordzeekanaal, dr. J. Belonje, toonde zich zeer actief door zijn wakend oog te laten gaan over de door het plan „IJmond noord", zeer bedreigde werkjes van de Linie van Beverwijk. Het ligt in het voornemen van dr. Belonje over deze Linie een historische verhandeling te verzorgen.

De correspondent voor Willemstad (N.Br.), de heer W. Maris J.Azn, heeft ook in het afgelopen jaar weer vele bemoeienissen gehad met de aan zijn zorg toevertrouwde vesting aan het Hollands Diep.

Ook de heer H. Stam, onze correspondent voor de Veluwezoom, de Graafschap, de Lijmers en de Overbetuwe, gaf weer grote steun aan ons werk door zijn publicaties over oude vestingwerken in zijn ressort.

DONATEURS EN BEGUNSTIGERS.

Sedert het verschijnen van het vorige jaarverslag kwamen de volgende mutaties voor:

Als donateur van de Stichting traden toe:

Het Koninklijk Huisarchief te 's-Gravenhage;

De Stichting „Oud-Drenthe", te Groningen;

De Stichting „Vrienden van de Vesting Naarden" te Naarden;

De Gemeente Haarlem.

Er kwamen in deze sector geen bedankjes voor.

Als begunstiger van de Stichting mochten wij noteren:

D.J.C. Buurman te Arnhem

J. Hoofman te Bergen op Zoom

Albert Eterman te 's-Gravenhage

N.D. Horsting te Zutphen

A.C. de Voogd van der Straaten te Schiedam

M. Ouwerkerk te Dordrecht

J.W.N. Achterbergh jhr. te Nieuwer Amstel

A.L. Gijsberti Hodenpijl te Maastricht

ir. W.H. van Eek te 's-Gravenhage

Mevr. J.H.M.E. Cool-van Bijsterveld te 's-Gravenhage

Mevr. C.M. Ritzema Bos-Wierts van Coehoorn, te
 's-Gravenhage
 Corneille F. Janssen te Amsterdam
 W. van Unen te Haarlem
 J.K.M. Bottema te Breda
 A.M.C. van Loon te Vlaardingen
 Mr. M.de Clercq te Leiden.

Bedankt hebben:

C.Th. Lohman te Breda
 Jacob Mees te Rotterdam
 jhr. W.H. de Beaufort te Maarn
 J.W. Tingen te Bussum
 ir. J.M. Verf te Naarden
 Mr.J. Westerman Holstijn te Amsterdam.

Door overlijden moesten worden afgevoerd de begunstigers:

jhr. mr.dr.A.B.G.M.van Rijckevorsel te 's-Gravenhage
 jhr. mr. F.L.J. van Rijckevorsel te Berlicum
 P.J. van de Velde te Voorburg.

Na deze mutaties bedroeg op 1 april 1958 het aantal:
 Donateurs 47 — Begunstigers 211.

FINANCIIEEL OVERZICHT 1957

	Lasten	Baten
Contributies	—	ƒ 1.407,—
Interest	—	" 270,24
Willemstad	ƒ 4.218,84	" 2.415,67
Secretariaat	" 919,62	—
Reis- en verblijfkosten	" 30,50	—
Contributies en bijdragen aan derden	—	—
Diverse onkosten	" 64,—	—
Nadelig Saldo	" 257,55	—
	—	" 1.397,60
	ƒ 5.490,51	ƒ 5.490,51

VERGADERINGEN, BEZOEKEN, EXCURSIES EN CONTACTEN

In dit verslagjaar kwam het Hoofdbestuur driemaal in vergadering bijeen, n.l. op 18 april in jaarvergadering te Amsterdam, tijdens de excursie van 6 juli te Uithoorn, en op 5 augustus te 's-Gravenhage.

De jaarvergadering werd in verband met de herdenking van het 25-jarig bestaan van de Stichting gehouden in de plaats, Amsterdam en op de datum, 18 april, van de oprichting.

Een van de pioniers van de Stichting, de Kolonel der Genie b.d. W.H. SCHUKKING, sprak in deze bijeenkomst een herdenkingswoord waarvan een resumé aan het eind van dit verslag is opgenomen.

Ook mogen wij nog releveren het aanbieden van het ere-voorzitterschap van de Stichting aan de heer W.H. COOL, die bijna 10 jaren achtereen op zeer verdienstelijke wijze het voorzitterschap van de Stichting heeft bekleed.

Ter vergadering werd uitvoerig besproken, de toestand waarin zich de muren van de historisch zo belangrijke oude vesting Naarden bevinden. Het was met grote bezorgdheid dat de leden kennis namen van de vele foto's, namens de Rijksdienst voor de Monumentenzorg door de heer A. BICKER CAARTEN als een jubileumgeschenk van het Hoofdbestuur aangeboden.

Op overduidelijk wijze geven deze foto's een beeld van het verval waarin zich de vestingwerken van Naarden bevinden.

De bezorgdheid over de toekomst van dit monument werd ten slotte belichaamd in een, door ir.G.A.OVERDIJKINK voorgestelde motie aan Z.E. de Minister van Oorlog.

De motie is in de vorm van een telegram van de volgende inhoud, ter kennis van de Minister gebracht:

"HET HOOFDBESTUUR VAN DE STICHTING MENNO VAN COEHOORN, IN VERGADERING BIJEEEN TER GELEGENHEID VAN HET 25-JARIG BESTAAN VAN DE STICHTING, SPREEKT ZIJN GROTE BEZORGDHEID UIT OVER DE TOESTAND VAN DE VESTING NAARDEN ALS HISTORISCH MONUMENT EN BELANGRIJK VOORBEELD VAN NEDERLANDSE VESTINGBOUW, WAARVAN HET VOLLEDIG VERVAL

BINNEN AFZIENBARE TIJD TE VERWACHTEN IS EN DRINGT AAN OP HET SPOEDIG NEMEN VAN AFDOENDE MAATREGELEN". Tevens werd besloten een afschrift van dit telegram te zenden aan het A.N.P. ter kennisgeving aan de pers en aan het Bestuur van de Stichting „Vrienden van de Vesting Naarden“.

De pers reageerde hierop door enkele artikelen in de „Gooi- en Eemlander“ en een pittig stukje van de bekende J.W.F. Werumeus Buning in „Elsevierts Weekblad“ onder het hoofd: „Een vesting zakt in het water“.

Inmiddels zijn wij een jaar verder, zonder dat er iets positiefs is tot stand gekomen,.....en intussen verrichten weer en wind, hun slopend werk, evenals het „nietig kruid“ tussen de voegen, dat evenwel „zo machtig is als de trompetten van Jericho“, zoals Werumeus Buning het kernachtig schreef.

Een en ander betreuren wij ten zeerste.

De twee andere vergaderingen van het Hoofdbestuur, eigenlijk zeer korte bijeenkomsten, hadden ten doel aan het Dagelijks Bestuur machtiging te verlenen om tot aankoop over te gaan van de Oude Schans op Texel (zie aldaar pag. 15) en te komen tot een door het Ministerie van Justitie verlangde Statutenwijziging. Aangezien op de vergadering van 6 juni te Uithoorn het reglementair verplichte aantal leden niet aanwezig was, is eerst op de vergadering van 5 augustus in Den Haag over deze Statutenwijziging kunnen worden beslist. De naam van de Stichting werd hierdoor veranderd van „Menno van Coehoorn“ in die van „Stichting Menno van Coehoorn“.

Door een kleine redactiewijziging van art. 6 van de Statuten werd dit artikel meer in overeenstemming gebracht met de reeds enkele jaren bestaande samenstelling van het Dagelijks Bestuur.

Het Dagelijks Bestuur vergaderde in het afgelopen jaar negen maal en mocht daarbij als steeds gebruik maken van de door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg welwillend ter beschikking gestelde vergaderen archiefruimte, ook nadat deze Dienst het nieuwe

gebouw Stadhoudersplantsoen 7 te 's-Gravenhage be-
trok.

Leden van het Dagelijks Bestuur bezochten in 1957 de
volgende historische vestingwerken:

St. Andries (fort, oud)

Dokkum

Ferdinandus (fort)

Geertruidenberg

Hellevoetsluis

Heusden

Hulst (Vesting en Linie)

Naarden

Oostvoorne (v.m. Kustbatterij en kogelgloeioven)

Retranchement

Sittard (Schansen op v.m. Duits gebied)

Sluis

Willemstad

Zwartendijkster Schans

EXCURSIE

Op 6 juli werd de jaarlijkse excursie gehouden waar-
aan door 42 personen werd deelgenomen. Het doel was
het museum „Cruquius" en enkele forten van het Zui-
delijk front van de v.m. Stelling van Amsterdam.
Tegen 10.25 verzamelden zich de deelnemers, waaron-
der verscheidene dames, zich in het stoomgemaal de
Cruquius, waarna de heer ir. W. Badon Ghijben in het
museum een zeer interessant overzicht gaf van de daar
aanwezig waterbouwkundige machines en met behulp van
een maquette van het Nederlandse polderlandschap
aantoonde welke delen van het land onder water zouden
komen staan indien achtereenvolgens de waterstaat-
kundige voorzieningen zouden uitvallen. Een zeer
leerzame en belangwekkende rondgang. Na een kopje
koffie werd de tocht ondernomen naar het fort Vijf-
huizen. Hier gaf onze onder-voorzitter, de Kolonel
der Genie L.J. de Lagh, een beschouwing over de in-
richting en v.m. bestemming van dit verdedigingswerk,

terwijl onder geleide van de magazijnbeheerder ook een deel van het inwendige van dit fort kon worden bekeken. In verband met de Status van het werk; het is immers nog niet als vestingwerk opgeheven, kan op deze plaats, evenmin als over de inrichting van de andere forten die bezichtigd werden, in bijzonderheden worden getreden.

Toen het gezelschap tegen kwart voor één aankwam in het café-restaurant „Het Rechthuis" te Uithoorn, nodigde een welvoorzienige tafel tot smakelijk eten. Na de maaltijd kwam het Hoofdbestuur een ogenblik bijeen om enkele kleine agendapunten af te doen. Deze samenkomst had plaats in een historisch vertrek, n.l. een opkamer, waar in het jaar 1673, door Prins Willem III, de grote admiraal de Ruijter werd ontvangen en de verzoening tussen deze en Tromp werd voorbereid, welke verzoening later te Bodegraven heeft plaats gevonden. Een schilderij in dit vertrek beeldt deze samenkomst van de Prins en de Ruijter uit.

Een bezoek aan de forten bij Uithoorn, aan de Drecht en bij de Kwakel, volgde. Bij het bezoek aan het laatste fort, bij de bouw waarvan onze erevoorzitter als jong luitenant-ingenieur een werkzaam aandeel heeft gehad, haalde de heer W.H. Cool aardige herinneringen op uit die tijd. Bij een huisje aan de weg tegenover het fort ontmoette hij zelfs nog een inwoner uit het dorp Kwakel die als werkmans zijn arbeidskracht hieraan had geleverd. Met een woord van dank van de heer Cool aan het Dagelijks Bestuur voor de organisatie van deze dag werd deze leerrijke excursie beëindigd.

BEMOELINGEN VAN DE STICHTING TEN AANZIEN VAN HET BEHOUD VAN HISTORISCHE VESTINGWERKEN

GRONINGEN

Bellingwolde

In het uitbreidingsplan voor Oude Schans, gemeente Bellingwolde, opgemaakt door het architectenbureau

Meyerink en Witpaard, was opgenomen de gedeeltelijke verlegging van de Westerwoldse A en een gedeeltelijk herstel van de gracht van Oude Schans. Aan het gemeentebestuur is bericht dat het Dagelijks Bestuur deze wijzigingen rond de v.m. Oude Schans acceptabel voorkomt.

FRIESLAND

Dokkum

De op een van de „dwingers“ (bolwerken) staande gasfabriek werd afgebroken, hetgeen voor het gemeentebestuur aanleiding was aan de Nederlandse Heide Maatschappij te verzoeken dit bolwerk weer in de oude toestand te herstellen. Onze penningmeester, Jhr.Six, pleegde hierover ter plaatse met afgevaardigden van het gemeentebestuur en de N.H.M. overleg, met als gevolg dat aan de hand van een situatietekening van omstreeks 1900 door de N.H.M. een plan is ontworpen tot herstel. Dit plan is in de vergadering van het Dagelijks Bestuur van 5 aug. 1957 uitvoerig besproken en goedgekeurd. De vergadering van 2 december keurde het ontworpen beplantingsplan goed. In het bolwerk zal, naar het voornemen van het gemeentebestuur, een kinderspeeltuin worden aangelegd.

Franeker

De Bond Heemschut vroeg het oordeel van de Stichting over het plan van het gemeentebestuur om, ten behoeve van een nieuwe oeververbinding, een voetbrug over de Krommegracht en een tunnel door de daar nog aanwezige v.m. vestingwal aan te leggen. In overleg met Monumentenzorg heeft het Dagelijks Bestuur dit plan onaanvaardbaar verklaard. De Rijkscommissie voor de Monumentenzorg heeft tevens de Staatssecretaris van O.K.en.W. geadviseerd zijn bezwaren tegen dit plan aan het gemeentebestuur kenbaar te maken, aan welk advies inmiddels is gevolg gegeven.

DRENTHE

Zwartendijkster Schans

Bij een bezoek dat de penningmeester jhr. Six aan de schans heeft gebracht is gebleken dat de Ned. Heide Mij. aldaar opmetingen heeft verricht voor een verdere restauratie welke in het voornemen ligt van eigenaresse, de „Stichting Oud Drenthe“.

GELDERLAND

Brakel

Over het behoud van de op 21-3-'56 opgeheven batterij bij Brakel is overleg gepleegd tussen onze Stichting, de Directeur van Staatsbosbeheer en het Ministerie van O.K.en W. Waarschijnlijk is het behoud van dit werkje verzekerd door een overdracht hiervan aan het Ministerie van O.K.en W.

Elburg

De Rijkscommissie voor de Monumentenzorg adviseerde aan het Ministerie van O.K.en W. om een subsidie te verlenen in de kosten van restauratie van een stuk vestingmuur ten westen van de v.m. Goirpoort te Elburg.

Grebbeberg

Ter wille van een verkeersverbetering aan de oostzijde van de Grebbeberg (weg Rhenen - Wageningen), heeft Waterstaat het voornemen een afsnijding tot stand te brengen ter linkerzijde van het hoornwerk voor de Grebbe. Aan Waterstaat is gevraagd dit zodanig te willen doen uitvoeren dat een deel van dit v.m. hoornwerk in het terrein zichtbaar blijft.

Pannerden

Naar aanleiding van een krantenknipsel, handelende over het Pannerdenskanaal, dat destijds is gegraven ter vervanging van een goeddeels verlandende Rijnarm, werd de aandacht van het Dag. Best. weer eens bepaald bij de sedert 1809 opgeheven Sterreschans. Merkwaardig is, dat het Kanaal in feite is ontstaan uit de gracht van een uit de tijd van Coehoorn daterend retranchement (Linie).

Zaltbommel

Teneinde een kortere verbinding tot stand te brengen tussen het centrum van de oude stad en een deel van de buitenwijk aan de zuidzijde, ligt het in het voornemen van het gemeentebestuur een doorbraak tot stand te brengen ten westen van de reeds aanwezige toegang aan die zijde van de stad.

In verband hiermede werd door de architect Van Maurik gevraagd naar het oordeel van de Stichting over dit plan. Hierop is geantwoord dat de Stichting bij voorkeur in het geheel geen doorbraak ziet tot stand komen. Mocht deze evenwel onvermijdelijk zijn, dan is het midden van een courtine daarvoor de minst storende plaats.

NOORDHOLLAND

Beverwijk (Linie van)

In het vorige jaarverslag werd reeds vermeld dat het streekplan IJmond-Noord was goedgekeurd, doch dat ons bekend was dat de Minister van O.K.en W. het wenselijk achtte dat de nog aanwezige lunetten van de v.m. Linie van Beverwijk in deze streek behouden blijven.

Deze Linie werd op aandrang van de generaal Brune in het voorjaar van 1800 opgeworpen tussen de Wijkemeer en Wijk aan Zee, in een dubbele rij, ieder van 14 lunetten. Nabij de Noordzee werden bovendien 3 redouten opgeworpen. Krayenhoff achtte deze linie eigenlijk „overtollig”; zo meldt althans de generaal zelf in zijn „Geschiedkundige beschouwingen over de oorlog van 1799 (pag. 312)“.

Van deze lunetten, grotendeels vervallen en overstoven, zijn er nog 17 in eigendom van de Staat.

Onze correspondent, dr. Belonje, van wiens hand binnenkort een historische beschrijving van de Linie is tegemoet te zien, heeft ons gewaarschuwd dat de toestand van de oude linie sedert 1949 „schrikbarend” achteruit is gegaan, hetgeen hem door een contrôle van deze werkjes zou zijn gebleken. In verband hiermede heeft het Dagelijks Bestuur zich andermaal gewend tot de Rijkscommissie voor de Monumentenzorg

teneinde langs deze weg nogmaals de aandacht van de Minister van O.K.en W. op de linie te vestigen.

Helder Den

De reeds in het verslagjaar 1956 gevoerde besprekingen over de bestemming van de z.g. gedekte gemeenschapslinie tussen het fort Erfprins en het bastion Westoever hebben tot resultaat gehad dat de hierbij behorende wallen en grachten, met uitzondering van het bastion Dirks Admiraal, in eigendom zijn overgedragen aan de gemeente Den Helder teneinde op deze militaire Rijksgronden, onder zekere voorwaarden tot behoud van het uiterlijk der daarop gelegen „Gemeenschapslinie“, in te richten tot een openbare wandelweg. Een gedeelte grond behorende tot het v.m. Fort Erfprins, het werk Kaaphoofd, een inundatiekade en de v.m. Schans Vrede en Vrijheid zijn mede in de overdracht betrokken.

Hinderdam (fort) of Hinderdammer Schans

Dit fort van de v.m. Nieuwe Hollandsche Waterlinie, waarschijnlijk daterende uit het jaar 1629 sloot de Vecht af. De Hinderdam vormde sedert 1437 de afsluiting van de Vecht, die te voren bij Otterspoor lag; in 1673 kwam deze te Muiden. Na verbouwing van de schans tot gebastionneerd fort, omstreeks 1673, werd het in 1787 door de Pruisen genomen en in 1880 andermaal gemoderniseerd. Het is bij K.B. van 12-2-'54 opgeheven en thans eigendom van de „Stichting het Noordhollands Landschap“ die het voor watersportdoeleinden heeft verhuurd. De Adviseur onzer Stichting heeft aan de watersportvereniging historische gegevens over het fort verstrekt ter publicatie in haar orgaan.

Naarden

1. Het zorgenkind van de Stichting, Naarden, moet ook in dit jaarverslag weer volop in het licht van de belangstelling worden geplaatst. Immers, nog steeds dreigt een totaal verval van dit unieke voorbeeld van 17 eeuwse vestingbouwkunst. Naar deskundigen

verklaarden resten nog een 10 à 15 jaren, en aan restauratie behoeft niet meer gedacht te worden. Dan zal nog slechts een bouwval ervan getuigen hoe een nageslacht verzuimde om dit erfstuk der vaderen „duurzaam in stand te houden“.

De Stichting Menno van Coehoorn heeft de alarmklok geluid. In het voorjaar van 1957 was de Rijksdienst voor de Monumentenzorg zo vriendelijk een fotograaf beschikbaar te stellen om vast te leggen hoe ver het verval reeds gevorderd was en men is er van geschrokken. De jaarvergadering van 18 april '57 te Amsterdam heeft er een lange bespreking aan gewijd en stuurde aan het Ministerie van Oorlog (eigenaar van de vesting) een telegram (zie pag. 6 van dit verslag). Aan de hand van enige der meest sprekende foto's van de vervallen muurdelen heeft de voorzitter persoonlijk de gelegenheid gehad het telegram bij de Minister van Oorlog nader toe te lichten.

De globale raming van de restauratiekosten, die natuurlijk over een bepaald aantal jaren kan worden uitgestreken, is pl.m. f 3.600.000,-. De bestedingsbeperking biedt echter weinig hoop dat spoedig financiën ter restauratie van de vesting beschikbaar zullen kunnen worden gesteld.

2. Het door de Rijkswaterstaat voorgenomen plan tot omlegging van Rijksweg no. 1 ten Noorden van Naarden laat de vestingwerken ongemoeid, waarom hiertegen geen bezwaren zijn ingebracht.

3. De Stichting Vrienden van de Vesting Naarden hield in de zomermaanden weer haar exposities in het „Vestingmuseum“, gevestigd in de ondergrondse gebouwen van het bastion Turfpoort, welke tentoonstelling zich in een steeds drukker wordend bezoek mag verheugen. Ook deze Stichting zond aan de autoriteiten een rapport over de toestand van muren en gebouwen in het door haar gehuurde bastion.

Texel (Oude Schans)

De onderhandelingen tot aankoop van de schans hebben tot resultaat gehad dat, met medewerking van het Ministerie van O.K. en W., dit oude vestingwerk kon worden aangekocht. De akte van aankoop regelt tevens de overdracht van het object aan de Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten in Nederland, waardoor het behoud en onderhoud van de schans voor de toekomst is verzekerd.

ZUIDHOLLAND

Brielle

Door het Dagelijks Bestuur werd de aandacht van Monumentenzorg gevestigd op de, door de gemeente, in de vestinggracht tussen de bastions I en II (molen-vest) aangelegde zwaminrichting. Nadat de aanleg was voltooid is door het Ministerie van O.K. en W. hiervoor de vereiste goedkeuring verleend. Doordat bij deze ongevraagde aanleg een merkwaardige en zeldzame wapenplaats in feite is vernield, is deze toestemming achteraf voor ons onbevredigend. Onderhandelingen zijn gevoerd tussen de Ministeries van Financiën en O.K. en W. enerzijds en het gemeentebestuur anderzijds over de verkoop van de Westelijke wallen aan de Gemeente Brielle.

Gorinchem

De Gemeente wenste een wandelpad op de Altenawal aan te leggen. Tegen ons advies, om dat op de walgang aan te leggen, is het pad op de kruin van de wal uitgevoerd. Maar toen werd het plaatsen van een heg op deze kruin uit veiligheidsoogpunt geboden. Hiertegen ontvingen wij een protest van de heer van Andel. In verband echter met de veiligheid voor het publiek hebben wij ons niet bij dit protest kunnen aansluiten.

Hellevoetsluis

Bij K.B. van 20 februari 1957, is de wal van Hellevoetsluis als vestingwerk opgeheven. De wal is voorlopig nog in beheer bij het Ministerie van Oor-

log.

Het Ministerie van Waterstaat heeft in verband met de werkzaamheden van het Deltaplan ruimte nodig voor materiaalberging en voor het aanleggen van een werkkamp, en zoekt een terrein buiten de buitengracht, waarin de v.m. bedekte weg met wapenplaats en een travers nog duidelijk herkenbaar zijn. Tegen de aanleg van een verbindingsweg naar het werkkamp bestaat geen bezwaar, maar de wapenplaats dient niet geegaliseerd te worden, omdat zij een uit 1880 daterend onderdeel van de vesting vormt.

Leiden

Door gemeentewerken werd ons oordeel gevraagd over de aanleg van een dam in de singelgracht achter de Stedelijke Lichtfabrieken in verband met de bouw van een koelwaterinstallatie aldaar: Wij hebben bericht hiertegen geen bezwaren te kunnen inbrengen doch er op geattendeerd dat wij gaarne zouden zien dat het aspect van de Singels te Leiden in het algemeen hun karakter als oude vestinggracht zullen behouden.

Oostvoorne (Kustbatterij bij de Stenen Baak)

Onder de leiding van de heer Huigsloot, Ambtenaar bij de Prov. Waterstaat in Zuidholland, is in het verslagjaar de restauratie klaargekomen van de kogelgloeioven, gelegen binnen de v.m. Kustbatterij bij de „Steenen Baak”. Van de „Stichting Recreatieplan Brielse Maas” kwam het verzoek om de v.m. Kustbatterij, daterend uit het jaar 1781, in goede staat te brengen. Na een bezoek ter plaatse door de voorzitter en de Adviseur, werd aan de Stichting Brielse Maas geadviseerd de resten van de Kustbatterij, welke nog in goede staat bleken te zijn, te laten zoals zij thans zijn en alleen de uitgraving rond de kogelgloeioven te verbeteren.

ZEELAND

Aardenburg

Ondanks verschillende pogingen van de zijde van het Dagelijks Bestuur om B. en W. van Aardenburg te bewe-

gen te komen tot een andere bestemming van het stads-
vuil blijft de afvalstorting in een der v.m. vesting-
grachten nog steeds doorgaan.

Ferdinandus, fort

In verband met de werkzaamheden van het ruilverkave-
lingsplan Koewacht, liep een gedeelte van het v.m.
fort Ferdinandus gevaar te moeten worden geslecht,
ten gevolge van een geprojecteerde bochtafsnijding.
Naar aanleiding hiervan bezochten enkele bestuursle-
den dit v.m. fort en bevonden dat hiervan praktisch
niets meer over is, zodat in de vergravingswerkzaam-
heden in het kader van de ruilverkaveling Koewacht
kon worden berust.

Goes

De Bond Heemschut waarschuwde ons voor de plannen
welke te Goes werden uitgewerkt om te komen tot dem-
ping van een gedeelte van de Westvest, bij het v.m.
ravelijn „De Groene Jager", ten behoeve van de bouw
van een benzinstation. De eigenaar van dit ravelijn,
de heer M. Loeve, heeft hiertegen beroep aangetekend
bij de Kroon, welk beroep niet ontvankelijk is ver-
klaard.

Enkele leden van het Dagelijks Bestuur hebben te
Goes de situatie bekeken. Er is ter plaatse al veel
bedorven, zodat besloten is onzerzijds in deze kwes-
tie geen actie te voeren.

Hulst

1. Ten aanzien van de reeds in het vorige jaarver-
slag (pag. 18) ter sprake gebrachte plannen van
B.en W. om te komen tot oplossing van het ver-
keersprobleem ter plaatse van de Bagijnepoort,
kunnen wij berichten dat in het afgelopen jaar
het uitgewerkte plan aan ons ter beoordeling werd
toegezonden en na voorzien te zijn van ons advies
aan de Rijksdienst voor de Monumentenzorg is
doorgezonden.
2. Ten behoeve van de aanleg van een nieuwe weg,
werd de oude verbindingslinie van de vesting Hulst

met het fort Moerschans, op een punt vlak bij de contrescarp, in opdracht van het gemeentebestuur doorgraven. Toen ons deze vergraving werd bericht was de coupure reeds gemaakt. Door medewerking van de Rijksdienst ontving het gemeentebestuur hierover een opmerking van het Ministerie van O.K.en W., terwijl er op aangedrongen werd te zorgen voor een behoorlijke strakke afwerking van het waltalud ter weerszijde van de gemaakte coupure.

Rammekens (fort)

De Rijkscommissie voor de Monumentenzorg heeft aan de Minister van O.K.en W. de wenselijkheid uitgesproken, dat het fort Rammekens in eigendom aan het Rijk wordt overgedragen.

Via Staatsbosbeheer bereikte ons het bericht dat het Bestuur van de Polder Walcheren voornemens is, ter versteviging van de zeewering een nieuwe dijk aan te leggen die o.a. de niet zo heel belangrijke resten van het v.m. fort Zoutman zal doorsnijden. Bovendien ligt het in de bedoeling de z.g.n. slapersdijk ten noorden van het fort Rammekens te verzwaren. Tegen het laatste bestaan onzerzijds ernstige bezwaren aangezien de verzwaring dezer slapersdijk tengevolge zal hebben dat het nog aanwezige gedeelte van de buitenwal van Rammekens zijn karakter als vestingwal (gebastioneerd front) geheel zal verliezen. Aan Staatsbosbeheer is gevraagd naar de mogelijkheid om bedoeld walfragment in zijn historische vorm, eventueel met verhoging van het profiel, in de nieuwe slapersdijk op te nemen. Ook de Rijksdienst voor de Monumentenzorg is hiervan op de hoogte gesteld.

Retranchement

Het gemeentebestuur heeft het plan opgevat de wallen van Retranchement te doen restaureren en in de schans Nassau een openluchttheater aan te leggen. De Stichting heeft daartegen in beginsel geen bezwaar, mits aan de situatie ter plaatse zo weinig mogelijk wordt veranderd. Inmiddels heeft de Ned. Heide Mij. hiervoor een uitgebreid plan opgemaakt.

Sluis

1. Het in het vorige jaarverslag (pag. 19) in uitzicht gestelde plan tot restauratie van de wallen van Sluis, vervaardigd door de Ned. Heide Mij., is thans gereed gekomen en na enige bespreking door het Dagelijks Bestuur goedgekeurd, zodat nu met de uitvoering een begin kan worden gemaakt.
2. De Rijkswaterstaat heeft een plan ontworpen voor de omlegging van de weg Draaiburg - Sluis - St. Anna - Belgische grens. Door het ontwerpen van een grote bocht in deze weg, ten zuiden van de stad Sluis heen, blijft deze op een behoorlijke afstand van de wallen.

Vlissingen.

De door de Rijkswaterstaat ontworpen plannen tot verzwaring van de zeewering, houden in het voor de boulevards de Ruijter en Banckert tussen Koopmanshaven en Eilanddijk aanbrengen van een bazaltglooiing, waarbij de daarboven uitstekende delen van de ter plaatse gelegen oude bastions zullen moeten verdwijnen. Aldus worden hier bedreigd resp. een klein stenen bastion, naast de Gevangentoren, een klein halfbastion aan het Lengenaarshoofd en een groot halfbastion tussen Koopmanshaven en Eilanddijk, het z.g. Oranje-bolwerk, waarop de Oranje-molen staat. Het bolwerk Keizerspoort zal niet worden gewijzigd. In verband met het grote belang van een voldoende waterkerende kustverdediging zal tegen deze plannen wel weinig kunnen worden ingebracht.

Misschien kan in de aan te leggen glooiing door het gebruiken van kontrasterende kleuren in de bekleding de omtrek van de v.m. bastions worden vastgelegd. Besprekingen over de mogelijkheden hiervan zijn nog gaande.

NOORD-BRABANT

Bergen op Zoom

Op ons verzoek heeft het Staatsbosbeheer een uitvoerig advies verstrekt over de beplanting van de

wal van het ravelijn op de Zoom te Bergen op Zoom. Een en ander werd ter beschikking gesteld van het gemeentebestuur dat er om gevraagd had. Tevens is er op aangedrongen geen doornhaag aan de walvoet op de bekleedingsmuren aan te brengen.

Geertruidenberg

Protest moest worden aangetekend tegen de uitvoering van een gedeelte van het restauratieplan van de vestingwerken aan de W.zijde van de stad aangezien hierbij was afgeweken van de door ons in 1955 gegeven richtlijnen. In de eerste plaats is de westelijke face van de noordelijke wapenplaats der enveloppe afgerond, waardoor het tracee niet meer spreekt en in de tweede plaats heeft de noordelijke tak van de enveloppe, in wezen een smalle landtong, bij de verbreding aan het noordelijke uiteinde een cirkelvormige vergroting gekregen, welke op hoger peil is afgewerkt dan de rest van de landtong. Deze vergroting en verhoging zijn door ons als onjuist gekenschetst. Van een en ander werden gemeentebestuur en de Heide Mij. in kennis gesteld, terwijl ook de Rijkscommissie voor de Monumentenzorg hierover is ingelicht.

Heusden

De restauratie van de wallen van Heusden is in het verslagjaar herhaalde malen punt van discussie geweest tussen verschillende instanties. Het gemeentebestuur had aan een architect opdracht gegeven om een plan van bebouwing te ontwerpen zo dicht mogelijk aansluitend bij de oude stadskern. Een plan waarbij de grachten zouden moeten worden gedempt, de bastions tot smalle grondophogingen zouden worden teruggebracht, enz. Het zou met de wallen van het oude Heusden gedaan zijn geweest, indien dit plan tot verwezenlijking zou zijn gebracht. Een bespreking ten gemeentehuize, bracht echter aan het licht dat dit plan niet voor uitvoering in aanmerking zou kunnen komen. Alle overige aanwezige instanties spraken als hun mening uit dat eerlang tot restauratie van de wallen

van Heusden zou moeten komen. Een door de Stichting geadviseerd en door de Grondmij. ontworpen plan ligt reeds vanaf 1947 gereed en wacht op het ogenblik dat er werkkrachten beschikbaar zullen zijn om tot uitvoering te komen.

Pinsen (fort)

Een bericht, dat een gedeelte van de wallen van dit voormalige fort in de Linie Bergen op Zoom - Steenberg, werd afgegraven was aanleiding, ter plaatse, inlichtingen in te winnen. Van de afgraving is verder niets meer vernomen.

Willemstad

Van het Rijk werd over het jaar 1957 een subsidie ontvangen van f 1500,- voor het onderhoud van de vestingwerken te Willemstad, welk bedrag echter niet toereikend was om in het onderhoud van dit object te voorzien. Daarom werden pogingen aangewend om te komen tot verhoging van het Rijkssubsidie en werd ook aan de gemeente Willemstad om een bijdrage gevraagd, op welk laatste verzoek een hoopvol antwoord werd ontvangen. Het zou te betreuren zijn als de Stichting Menno van Coehoorn uit financiële noodzaak niet meer in staat zou zijn dit belangrijke object behoorlijk te verzorgen.

Een kwestie met de vereniging V.V.V. te Willemstad over het al of niet doen beweiden van de Grote Singel door rundvee, werd tot een bevredigende oplossing gebracht.

Woudrichem

Wanneer het in een oude vestingstad economisch niet te best gaat, zijn het meest altijd de wallen,- die de plaats als in een keurslijf inknellen - welke als de oorzaak van de ellende worden aangewezen. In werkelijkheid zijn er heel andere redenen aan te geven, zoals b.v. te Woudrichem het verloren gaan van de zalmvisserij als gevolg van de toenemende vervuiling van het rivierwater.

Bij een bezoek, dat Monumentenzorg en onze Adviseur

op 30 oktober aan de stad brachten, is gelukkig gebleken dat de omwalling geen gevaar meer loopt. In dit verband was ook van belang het artikel in de Nieuwe Leidsche Courant van 5-4-'57 onder de titel „Is Woudrichem ten dode opgeschreven?"

LIMBURG

Heerlen

Blijkens een tekening van de v.m. landvesting Heerlen bestonden de versterkingen o.a. uit een ronde vestingmuur met omringende gracht. Waarschijnlijk bevinden zich onder huizen ter plaatse waar de oude muur gestaan heeft, nog v.m. kazematten welke als kelders in gebruik zijn gebleven. Een onderzoek hiernaar is nog gaande.

Maastricht

1. Door de bestedingsbeperking moet helaas van de restauratie van de Hoge-Bossche Fronten te Maastricht voorlopig worden afgezien. Er zijn echter enkele delen waar noodvoorzieningen dringend nodig zijn. Met medewerking van onze Correspondent, de heer Morreau, werd hiervan een lijst opgemaakt, op grond waarvan door het Dagelijks Bestuur een verzoek is gericht aan de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Hierin is aangedrongen op spoedige maatregelen om te komen tot de uitvoering van deze noodvoorzieningen
2. De B.B. te Maastricht verzocht ons een gedeelte van het v.m. Kruithuis „Generaal Croisset" in de Bossche Fronten ten behoeve van deze Dienst te mogen gebruiken, waartegen onzerzijds geen bezwaren werden gemaakt.
3. Middels onze correspondent, werden wij in kennis gesteld van een verzoekschrift van bewoners van huizen aan de Statensingel te Maastricht, waarin aan B. en W. werd verzocht bij de restauratie van de Hoge Fronten, aan de achterzijde van hun huizen een verbindingspad te krijgen.

4. De door Broeder Sigismund te Maastricht voltooide Maquette van deze stad, compleet met huizen, kerken en vestingwerken anno $\pm$ 1800, was een der mooiste stukken van de tentoonstelling „Vrije uren" en werd bekroond met de medaille van de Minister van O.K.en W. De Maquette zal geplaatst worden in het Bonnefantens-museum, waar zij veel zal bijdragen tot de kennis van stad en vestingwerken in het begin der 19e eeuw.

Tudderen

Tijdens een speurtocht in „De Zelfkant", drostambt Tuddern, het v.m. Duits gebied ten Oosten van Sittard, vond de secretaris op de hoge Noordoever van de Roode Beek tegenover de Etsenrath-watermolen, de resten van een klein vierpuntig schansje.

Waarschijnlijk is dit één van de in het vorige jaarverslag (1956 pag. 23/3) gesignaleerde historische schansen tussen Tudderen en Gangelt.

AANWINSTEN

Ten geschenke werden ontvangen en in dank aanvaard:

Van mr. A. TELDERS te Rotterdam foto-copieën uit „Tegenwoordige Staat der Ver. Ned. (Holland) van Alkmaar, Amsterdam, Delft, Dordrecht, Edam, Enkhuizen, Gorinchem, Haarlem, Hoorn, Leiden, Purmerend, Monnikendam, Rotterdam, Schiedam en Schoonhoven.

Van de heer W.H. SCHUKKING een exemplaar van het boekje uit de Heemschut-serie: De oude vestingwerken van Nederland. Amst. 4e druk.

Van wijlen jhr.mr. F. van RIJCKEVORSEL foto's van buitenlandse vestingwerken.

Van het LIMBURGS OUDHEIDKUNDIG GENOOTSCHAP een exemplaar van: „Mevrouw Nuyens, De Staatkundige geschiedenis der provincie Limburg vanaf haar ontstaan tot haar uiteenvallen in 1839, met atlas”.

Van Mr. J.K. van der HAAGEN te Parijs de brochure: „La cinte bastionata del Castelnuovo di Napoli”.

Van het KRIJGSKUNDIG ARCHIEF van de Generale Staf een exemplaar van: „Het Staatsche Leger”, deel VIII.

Van de heer HUIGSLOOT, Techn. Ambt. Prov. Waterstaat in Zuidholland een exemplaar van: „Studie betreffende de geschiedenis en de restauratie van de kogel-gloeioven nabij de „Steenen Baak” bij Oostvoorne.

Van de heer C.A. de BRUIJN: „Oefeningen in de vestingoorlog” met kaarten enz.

Van de heer J.J. VERHOEK te Uithoorn: een prent uit het boek „Van Lemnep en ter Gouw, Neerlands Volkleven, voorstellende: Menno van Coehoorn wordt door Vauban gepresenteerd aan Koning Lodewijk XIV.

Van de heer OFFERMANS, Archivaris van Sittard: een gravure van Menno van Coehoorn.

Van de VOORZITTER: een aantal voordrachten over de Kon. Mil. Academie te Breda, gehouden voor het Kon. Inst. van Ingenieurs.

Van de heer W.H. COOL: een achttal foto's van het Spaanse Vestingstadje Peniscola, tussen Valencia en Barcelona.

Het krantenknipsel-archief werd uitgebreid met:

- 126 HELLEVOETSLUIS. Stukje van Deltaplan in 1957 werkelijkheid, uit: Nieuwe Leidsche Courant van 31 december 1956.
- 161 STEENWIJK. Johan van den Kornput, held van Steenwijk, uit: Legerkoerier, nr. 12 1956.
- 162 NAARDEN. Oude stadje Naarden vraagt (en verdient ook) aandacht, uit: Gooi- en Eemlander, 23 mei 1956.
- 163 GRONINGEN. Historische Herepoort terug naar Groningen, uit: Nieuwe Rotterdamsche Courant, 6 februari 1957.
- 164 NAARDEN. Burgemeester van Naarden overleden, 7 februari 1957.
- 165 De Stichting Menno van Coehoorn, uit: Bouwwereld, 4 maart 1957.
- 166 DOORNENBURG. Kasteel Doornenburg wordt gerestaureerd, uit: Nieuwe Rotterdamsche Courant, 29 maart 1957.
- 167 ROTHENBURG. Romantisch stadje in Beieren waar middeleeuwse rust heerst, uit: Nieuwe Leidsche Courant, 30 april 1957.
- 168 WOUDRICHEM. Is Woudrichem ten dode opgeschreven, uit: Nieuwe Leidsche Courant, 5 april 1957.
- 170 MAASTRICHT. Monument van musketier in Maastricht, uit: Elsevier 1951.
- 171 's-HERTOGENBOSCH. Opheffing Bossche Schutterij, uit: Huisgezin, oktober 1956.
- 172 Nederland in Mannheim, uit: Nieuwe Rotterdamsche Courant, 18 april 1957.
- 173 VERDUN. Le fort de Donaumont était repris, uit: Historia, december 1956.
- 174 NAARDEN. Een vesting zakt in het water, uit: Elsevier, 18 mei 1957.
- 175 BLAUWKAPEL. Domein van de verbindingdienst, uit: Legerkoerier.
- 176 NAARDEN dreigt een ruïne te worden, uit: De Bussumsche Courant, 8 juni 1957.
- 177 NAARDEN. Departementen beraadslagen terwijl de Vesting vervalt, uit: De Gooi- en Eemlander,

8 juni 1957.

- 181 Simon Stevin, man van grote wetenschappelijke betekenis, uit: Legerkoerier, nr. 2, 1957.
- 182 WILLEMSTAD. Vergeten vesting aan het Hollands Diep, uit: Legerkoerier, nr. 2, 1957.
- 183 's-HERTOGENBOSCH. Het stoer geweld van de boze Griet, uit: de Volkskrant, 13 juli 1957.
- 184 RETRANCHEMENT. Restauratieplan, uit: Het Vaderland, 2 juli 1957.
- 185 MAASTRICHT. Ondergrondse instortingen, uit: G. en E., 9 maart 1957.
- 190 BUREN. Levend verleden en heden in het Gelderse Buren, uit: N.R.C., 28 augustus 1957.
- 192 BATENBURG. De kleinste stad, uit: N.R.C., 28 september 1957.
- 193 BRITTENBURG. Mysterieuze bouwval voor Katwijkse kust, uit N.L.C. 30 oktober 1957.
- 194 HULST. Bouw-unicum uit 1506 blootgelegd, uit: Volkskrant, 21 juni 1957.
- 195 De bouwdienst der Genie gedurende een eeuw, uit: Cobouw, 16 augustus 1957.
- 196 BERGSE HOOFD (SCHANS). Het Bergse Hoofd tussen Zevenaar en Pannerden.
 I. Werd door schans beveiligd in 80-jarige oorlog.
 II. Schans in de jaren 1585-'86, uit: De Graafschap Bode, 11-18 oktober 1957.
- 197 NAARDEN. Plan voor een nieuwe rijksweg N. om Naarden heen, uit: Gooi- en Eeml., 7 nov. 1957.
 Bussum aanvaardt het nieuwe tracé om de Noord, uit Gooi- en Eeml., 9 nov. 1957.
 Plan om de Noord, mits tot Crailo verdiept, uit: Gooi- en Eeml., 14 nov. 1957.

Verder werden weer ontvangen diverse jaarboeken, jaarverslagen en tijdschriften van verenigingen en Stichtingen, waarmede door de Stichting contacten worden onderhouden.

BESLUIT

Overeenkomstig het gestelde in artikel 2 van het Huishoudelijk Reglement wordt dit verslag, na door het Dagelijks Bestuur te zijn goedgekeurd, het Hoofdbestuur in zijn jaarvergadering aangeboden.

OEGSTGEEST, april 1958.

De Secretaris,
C.A. de BRUIJN.

Goedgekeurd door het Dagelijks Bestuur:

L.J. Spanjaerdts Speckman.	Voorzitter.
L.J. de Lagh,	Onder-Voorzitter.
W.H. Schukking,	Adviseur der Stichting.
C.A. de Bruijn,	Secretaris.
Mr. P.J. van der Mark,	Adjunct-Secretaris.
Jhr. ir.Six van Wimmenum,	Penningmeester.

HERDENKINGSREDE, GEHOUDEN BIJ GELEGENHEID VAN HET
25-JARIG BESTAAN DER STICHTING MENNO VAN COEHOORN.

door W.H. Schukki

Mijne Heren,

Ofschoon het voor mij verleidelijk was U een min of meer complete geschiedenis te schetsen van de Stichting, waarvan U thans het Hoofdbestuur vormt, ben ik na raadpleging der bronnen en van de vele andere gegevens voor een zodanige geschiedschrijving tot de slotsom gekomen, dat ik bij deze gelegenheid beter doe de grote lijnen van de wording en ontwikkeling der Stichting Menno van Coehoorn aan te geven, het aan de toekomst overlatend of die lijnen eens kunnen dienen om een behoorlijk geschiedverhaal mee te construeren.

Ik wil beginnen U iets mede te delen over de wording of vóorgeschiedenis (1927-1932), dan de vóóroorlogse periode trachten te schetsen en vervolgens - na het droevige tussentijdperk 1941-1945 - de belangrijke tijd van 1946 tot op heden.

Een herdenking sluit niet alleen gebeurtenissen in zich, successen en tegenslagen, maar uiteraard ook personen, in het bijzonder zij die heengingen, maar daarnaast is het hier ook de plaats om te huldigen degenen die nog in ons midden zijn. Die gebeurtenissen speelden zich af om de objecten, de historische vestingwerken, tot welker behoud onze Stichting werd opgericht en de vele die daaraan geleidelijk zijn toegevoegd.

Dat de Stichting in, ja reeds vóór de 25 jaren van haar officieel bestaan, haar doel voor wat die objecten betreft over het algemeen heeft kunnen bereiken, dankt zij uiteraard aan de personen die haar mochten leiden of op andere wijze helpen en voorlichten, maar in de voornaamste plaats aan haar Voorzitters. Ik beschouw het daarom als een verplichting - en tevens een groot voorrecht - eerbiedig hier te mogen herdenken de Voorzitters C.J. Sniijders, W.R.A. Slicher en H.P.J. Bloemers, maar ook te mogen haldi-

gen de nieuwe Ere-voorzitter W.H. Cool.

Onze Stichting mag zich gelukkig rekenen onder de leiding van die bekwame mannen te hebben gestaan, wat niet wegneemt dat zij zich thans gaarne toevertrouwt aan het opperbewind van Voorzitter Spanjaerdtspeckman.

Voórgeschiedenis en oprichting.

Het Koninklijk Besluit van 28 mei 1926, Stbl.No.156, waarbij o.a. de vestingen Naarden en Willemstad en grote gedeelten van Gorinchem en Hellevoetsluis als vestingwerk werden opgeheven, heeft ongetwijfeld al heel spoedig in kringen van Cultuur- en Natuurbeschermers de aandacht getrokken.

De eerste bijeenkomst van belangstellenden en waarin tot oprichting der Stichting werd besloten, had nochtans eerst plaats op 9 november 1927. Vermoedelijk is het iniatief daarvoor uitgegaan van de heer H.R. Boeree, Kolonel Commandant van de Amsterdamse Burgerwacht en de tm. Kapitein der Genie P.W. Scharroo, Eerstaanw. Ingenieur te Amersfoort, waaronder Naarden ressorteerde en welke Genie-officier op 1 oktober tevoren een voorstel had gedaan.

Het doel der vergadering was n.l. te komen tot een organisatie voor het behoud van de vesting Naarden als monument van Cultuur en Natuurschoon. Beide heren zullen waarschijnlijk hebben overlegd, van welke verenigingen en instanties vertegenwoordigers moesten worden uitgenodigd en wij nemen aan dat in dat voorafgaand overleg betrokken zijn geweest de heren Van Tienhoven (Natuurmonumenten) en Kok (Heemschut) wellicht Kolonel F.A. Hoefler (Directeur Nederlands Legermuseum) en haast zeker ook de heer Mr. H.P.J. Bloemers, bestuurder van het Nederlands Instituut voor Volkshuisvesting en Stedebouw, aangezien deze de Vergadering van 9 november presideerde. Blijkens de presentielijst waren verder nog aanwezig de heren: D. Hudig (voor Volkshuisvesting en Stedebouw), E.Luden (voor Stad en Lande van Gooiland), M.P. van Wettum, burgemeester en Hogerzeil en Van Wolderen, wethouders

(voor de gemeente Naarden), J. van Eck en A.J.J. Pultaas (voor het Kon. Ned. Oudheidkundig Genootschap), A.A. van Schelven (voor het Alg. Nederl. Verbond), H. Westermann (voor de Ver. Hendrick de Keyser), B.W. van Welderen-Rengers (voor de Kon. Ned. Autom. Club) en G.A. Pos (voor de A.N.W.B. Toeristenbond v. Nederland). De Kolonel Hoefer stelde voor, de Vereniging „Menno van Coehoorn" te noemen, hetgeen werd goedgekeurd.

Op 16 januari 1928 had de 2e vergadering plaats, evenals de eerste te Amsterdam in het Gebouw v.d. Vrijwillige Burgerwacht (Singel 548) en hierin werden de Ontwerp-Statuten in beginsel aangenomen. Voor deze bijeenkomst was ook Dr Jan Kalf, Directeur van het Rijksbureau voor de Monumentenzorg, uitgenodigd, terwijl eveneens de burgemeester van Willemstad aanwezig was en voor de bewaring van die vesting een betoog hield.

In de 3e vergadering, op 26 april 1928 gehouden, werden de voorwaarden voor toetreding van de gemeente Naarden tot de Stichting vastgesteld, terwijl met algemene stemmen de Oud-Generaal-Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht C.J. Sniijders tot Voorzitter werd benoemd.

Deze presideerde het eerst in de 4e vergadering, op 4 juni 1928 en stelde voor om, als eerste stap, een request te richten tot de Voorzitter van de Minister-raad teneinde in beginsel een toezegging van de steun en medewerking der bij het werk der Stichting het nauwst betrokken Departementen (Oorlog, Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen en vooral Financiën!) te verkrijgen. Van toen af tot aan de oprichting in 1932, dus bijna vier jaren lang, zou het in de vergaderingen (nog 7 in getal) van het voorlopige Hoofdbestuur in hoofdzaak om deze twee punten gaan: overleg met de Regering en het aan de toetreding door Naarden's gemeentebestuur vastgekoppelde uitbreidingsplan, al spoedig met de naam doorbraakplan betiteld.

Ten slotte is een regeling met de Regering op bevredigende wijze tot stand gekomen en in een notariële oprichtingsakte belichaamd, tevens de Statuten der Stichting vormende, doch er werd van afgezien de ge-

meente Naarden in het Hoofdbestuur op te nemen (wel Willemstad).

In artikel 15 van de Statuten vindt U bijgevolg de namen vermeld van de eerste oprichters der Stichting, uit 1927/'28, voorzover zij in april 1932 als vertegenwoordiger van vereniging of gemeente, zelf nog lid waren van het Hoofdbestuur, aangevuld met de in 1931 benoemde leden Jhr Six van Wimmenum en Schukking, terwijl inmiddels de K.N.A.C. zich als oprichter had teruggetrokken en het Kon. Ned. Oudheidkundig Genootschap vervangen was door de Ned. Oudheidkundige Bond. Als enigst vertegenwoordiger ener gemeente ne compareert (voor Willemstad) de heer J.A. Maris onder de HB-leden van 1932, een markante figuur, die echter helaas, evenals alle toenmalige 15 leden op drie na (Six, Graswinckel en Schukking) ontslapen is. Het lag in de gang van zaken, dat in de jaren vóór 1932 de Stichting nog niet veel feitelijke arbeid op haar gebied kon verrichten. Naast het constituerende werk, wat de Secretaris Boeree en zijn assistent, de kapitein v.d. Burgerwacht A. van Leur veel schrijverij kostte, bepaalde men zich tot de problemen van Naarden en Willemstad en adviezen over hoogst enkele andere objecten. Sprekend zijn wel in dit opzicht de aantallen brieven in die 4 jaren (1928 t/m 1931), slechts om en bij de 80 nummers per jaar, waarvan Naarden en Willemstad elk 15 à 20, en verder: in 1928 1 brief over Grave; in 1929: 1 brief over Brielle en 1 over een schans in Friesland; in 1930: 5 brieven over Hellevoetsluis; 7 over Hulst en 2 over de Zwartendijksterschans; in 1931: 6 brieven over Gorinchem en 1 over de Bekhofschans (Fr.).

De periode van 1932 tot de 2e Wereldoorlog.

In 1932 werd dit anders: het aantal briefnummers per jaar stijgt in de eerste jaren tot ongeveer 200. Over dat jaar, waarin de Statuten en het Huishoudelijk Reglement in druk verschenen, alsook een geïllustreerd Propagandaboekje, kwam het eerst een Jaarverslag uit, dat echter later is gedrukt, en tezamen

met dat over 1933 het licht zag. Dat jaar 1933 stond eveneens in het teken der propaganda: behalve een schuchtere deelname aan 2 tentoonstellingen en enige tijdschriftartikelen hield ik als waarnemend Secretaris een lezing met grote opkomst te Hulst, waarin ook de Voorzitter Generaal Snijders op de hem eigen kernachtige wijze het woord voerde.

Inderdaad kwam er in dat en de volgende jaren veel werk aan de winkel. Wij stippen de belangrijkste objecten en werkzaamheden aan:

1934 was belangrijk wegens onze deelname aan de grote Heemschut-tentoonstelling in het Koloniaal Instituut te Amsterdam, maar nog meer door onze actie om het behoud van de Liniën van Doesburg, hetgeen leidde tot een schorsing van het Raadsbesluit tot slechting, door de Minister van O.K.en W.

1935: In juni werd de erfpacht-akte voor 30 jaar van de vestingwerken van Willemstad getekend en begon de aanleg van wandelpaden langs de wallen volgens plan Ned. Heide Maatschappij.

1936: Na een Ministerieel bezoek aan Doesburg werden de liniën voor het publiek opengesteld. In Drente werden na ons advies drie schansen door de Stichting Oud-Drenthe aangekocht (Zwartendijk, Emmen en Katshaar).

1937 zag voor Naarden eindelijk een, ook voor ons aanvaardbare oplossing van de doorbraak volgens het advies van architect Dudok (oud-Genie-officier). In dit jaar en in 1938 werden te Elburg op onze aanwijzingen twee rondelen met kazematten opgegraven en ten dele gerestaureerd. Te Heusden werd veel kwaad voorkomen (o.a. door van Rijckevorsel en Beumer).

In 1939 kwam te Naarden de doorbraakweg langs het ravelijn Turfpoort-Nieuw Molen tot stand, maar werd ook de gedenksteen van 1676 weer opgesteld (Westbeer). Voorts werden de ravelijnen te Groenlo en IJzندیjke met Rijkssubsidie door de gemeenten aangekocht op ons advies.

1940 - 1945: De oorlogs- en bezettingsjaren.

1940/1941. Door bijzondere tijdsomstandigheden ontstonden nieuwe mogelijkheden voor de Stichting: kosteloze arbeidskrachten uit de Opbouwdienst, technisch toezicht uit de Geniedienst; later ook werkobjecten van het Regeringscommissariaat voor de Wederopbouw. Helaas zijn de meeste verwachtingen niet vervuld; zo werd al spoedig het werken in de kuststrook onmogelijk toen de bezetter deze tot „Sperrgebiet“ verklaarde.

1942/1945. Nog voordat de Voorzitter Generaal Slicher op 9 november 1942 was overleden (uitgave Gedenboek 1942 was nog door hem per circulaire aangekondigd) hield Jhr Six van juli 1942 tot juni 1945 geheel alleen het Stichtingswerk gaande (dit betrof tenslotte in hoofdzaak Willemstad, Hulst waarvoor hij een restauratieplan samenstelde en Heusden).

Naarden was in 1940 bijna aan de werkloosheid ten offer gevallen, had niet „Defensie“ het verzoek der gemeente tot gedeeltelijke slechting afgewezen! Vooral Willemstad leed in 1944 zware oorlogsschade (448 bomen werden gekapt, alle verfraaiing teniet gedaan).

De bloeitijd der Stichting na de oorlog.

1945/1946: Onder het Voorzitterschap van Mr Bloemers zagen geleidelijk herstel- en restauratieplannen het licht voor Maastricht, Heusden, Klundert, Willemstad en Sluis en werd dat voor Hulst verder uitgewerkt.

1946 was ook het jaar dat het instituut der Correspondenten begon te werken, na de oproep van het Bestuur, welke in het jaarverslag 1941-1945 was gedaan op voorstel van het lid A.H. Mohr, toen adj. secretaris. Van de 20 aspiranten zijn er thans nog 17 werkzaam, hetgeen zowel de propaganda voor de Stichting als de studie zeer ten goede komt.

In 1947 begon het leden-aantal de 200 te naderen, van wie een 25-tal donateurs. Doch ook in dat jaar overleed Voorzitter Bloemers, die na de oorlog de

Stichting weer op gang had gebracht. Zijn opvolger, de heer Cool, heeft naast zijn vele andere kwaliteiten, vooral het houden van excursies voor onze donateurs en begunstigers bevorderd. Waren reeds vóór de oorlog Naarden, Willemstad en Klundert, Doesburg en de Grebeline bezocht (in 1941 bovendien de bastions Zonnenburg en Manenburg te Utrecht), thans volgden bezoeken aan: wederom Naarden (1948), de liniën bij Breda (1949), het Nederlandse Legermuseum en de Leidse burcht (1951), Willemstad en Klundert (1952), Elburg (1953), Rijnauwen en Everdingen (1954), Schoonhoven en Nieuwpoort (1955) en Loevestein en Woudrichem (1956). In de jaren 1947 en volgende werd voorts aan restauraties en wederopbouw doorgewerkt: vooral aan Maastricht en Willemstad werden grote sommen besteed, in mindere mate aan Doesburg, Sluis en Zutphen. Daarnaast maakte het Staatsbosbeheer beplantingsplannen voor Doesburg, Sluis, Veere, Naarden, Terneuzen, Weesp, Geertruidenberg, Willemstad en Aardenburg. Hiervoor werd en wordt nog steeds tevens met de Nederlandse Heide Maatschappij samengewerkt.

In 1949 genoot onze Stichting de grote eer dat Z.K.H. de Prins der Nederlanden het beschermheerschap aanvaardde. Dat het Prins Bernhard Fonds enige jaren geleden onze publicatie van de Historische vestingwerken in Nederland heeft willen subsidiëren, beschouwen wij als een teken van de belangstelling van Zijne Koninklijke Hoogheid.

In 1950 gaf O.K.en W. subsidie voor restauratie van de Zwartendijkster Schans en werd de Oude Schans op Texel door de D.U.W. opgemeten en het herstel ontworpen. Te Willemstad werd een vaste arbeider voor het onderhoud in dienst genomen.

1951 werd de Maquette van het Oud Ned. vestingfront, tezamen met de Bond Heemschut bekostigd, aan het Legermuseum overgedragen. In Sittard werd een Actie-Comité voor de wallen opgericht en een sloopaanvraag door O.K.en W. afgewezen.

1952 volgden vele bijzondere bemoeiingen met 19e-eeuwse forten in N.-Brabant en andere objecten.

1953, het jaar van de Watersnoodramp, ook van invloed op ons werk: Willemstad, Hellevoetsluis.

Beverwijk: zullen de kleine lunetten nrs. 8 - 14 in het grote streekplan IJmond-Noord gespaard blijven? De ruilverkaveling „Koewacht" (bij Hulst) bedreigt een aantal merkwaardige historische schansen.

In 1954 kwamen de 19e-eeuwse werken nog meer op de voorgrond, bovendien deden zich grote technische problemen voor te Naarden, Hellevoetsluis en Hausden.

In 1955 steeg het ledental tot 235, dank zij publicaties, enz.

En wat het jaar 1956 opleverde, heeft U in ons laatste jaarverslag, door de nieuwe Secretaris opgesteld, kunnen lezen.

Slotwoord.

Mijne Heren,

In het overzicht, dat ik U gaf, hoop ik de Stichting Menno van Coehoorn in haar ontstaan en ontwikkeling duidelijk genoeg te hebben geschetst en tevens haar oprichters en voornaamste leiders op waardige wijze te hebben herdacht en gehuldigd.

Kort na de oprichting schreef H.A. Ritter in het Organ v.d. Kon. Ned. Vereniging „Ons Leger" (15 februari 1933) naar aanleiding van het verschijnen van ons propagandaboekje: „Wie eigen herinnering kan raadplegen en kennis neemt van hetgeen „Menno van Coehoorn" publiceert, kan niet anders doen dan ten volle beamen, dat het een prachtig werk is dat die Stichting onderneemt".

Zijn die woorden bewaarheid? Ik meen van wel. Maar dan moet het mij van het hart, dat hetgeen in de afgelopen 25 jaren werd bereikt, niet mogelijk zou zijn geweest zonder de hulp van U allen en de organisaties die U vertegenwoordigt. Het zijn er dan ook vele, inderdaad, maar de vele facetten die het werk der

Stichting vertoont, hebben m.i. ten volle gerechtvaardigd om - naast de reeds vóór de oorlog in het H.B. zitting hebbende instanties en verenigingen, (waaronder ook het Kon.Instituut van Ingenieurs) na 1945 alsnog geleidelijk daaraan toe te voegen: De Dienst der Domeinen, de Rijksdienst v.h. Nationale Plan, het Staatsbosbeheer, de Ned.Heide Maatschappij, de Cultuurtechnische Dienst, de Rijksgebouwendienst en de Raad van Overleg voor de Schoonheid van Stad en Land in de provincie Noord-Brabant.

Dank zij ons studiewerk en de herhaalde waarschuwingen van vele zijden, zowel van Correspondenten als van leden en begunstigers, breidde zich het aantal behandelde objecten steeds uit. Volgens het Register, door ons bestuurslid Ir Weezeman samengesteld, waren dat tot 1955: 85 vestingen (of versterkte steden) en circa 140 kleine vestingwerken (waaronder enige liniën en stellingen als enkel object begrepen).

Ik zou aan Uw aller medewerking te kort doen als ik hier niet vooral die van de Rijks-Dienst voor de Monumentenzorg memoreerde en daarbij tevens eerbiedig herdenk de twee verdienstelijke mannen, die onze Stichting steeds zo welwillend gezind waren: Jhr Van Nispen tot Sevenaer en de heer Van de Velde; dat zij rusten in vrede.

Tenslotte dan Mijne Heren, moge ik aanhalen de zo sympathieke samenvatting en lofspraak, ons toegezwaaid door de Voorzitter der Vereniging van Officieren der Genie in het aprilnummer van haar Maandblad en luidende als volgt:

"Gedurende haar bestaan heeft de Stichting zich ontwikkeld tot een apparaat met een gezaghebbende stem, dat door de Rijkscommissie v.d. Monumentenzorg, het Departement van Oorlog, Planologische Diensten en Gemeentebesturen wordt geraadpleegd, dan wel zelf **initiatief** neemt, zodra oude vestingwerken in het "geding komen".

Moge het zo blijven, in het belang van die monumenten! Ik heb gezegd.

W.H. Schukking.

P U B L I C A T I E S

verkrijgbaar 1) bij of door tussenkomst van de
Stichting Menno van Coehoorn

(aan te vragen bij het secretariaat Piet Heinlaan
92, Oegstgeest).

Plaatwerk „De wallen van Naarden"	f 10,--
Boekwerk Naarden 1350-1950 door C.A. de Bruijn en W.H. Schukking	" 5,--
Het fort Rovers of (de) Rovere, door dr J. Belonje	kosteloos
Register op de jaarverslagen 1932-1955	idem
Jaarverslag 1932-1933	f 0,15
" 1934-1935	" 0,15
" 1936	" 0,10
" 1937	" 0,10
" 1938	" 0,10
" 1939	" 0,10
" 1940	" 0,10
" 1941-1945	" 0,30
" 1946	" 0,10
" 1947	" 0,10
" 1948	" 0,10
" 1949	" 0,10
" 1950	" 0,10
" 1951	" 0,10
" 1952	" 0,10
" 1953	" 0,10
" 1954	" 0,10
" 1955	" 0,10
" 1956	" 0,25
" 1957	" 0,25
Plattegrond en profiel Oud-Nederlands Vestingstelsel	" 1,50
Plattegrond, doorsneden en beschrijving Nieuw-Nederlands idem	" 1,50
Atlas van Nederlandse Vestingwerken, deel I (Groningen-Friesland-Drente) voor leden	" 4,--
voor niet-leden	" 7,50
Postrekening van de Stichting: nr. 63844. Amsterdam	

1) Zolang de voorraad strekt.

I N H O U D

	blz.
Inleiding	1
Besturen, Commissiën en Correspondenten	2
Donateurs en Begunstigers	4
Financieel Overzicht 1956	5
Vergaderingen, bezoeken, excursies, contacten	6
Bemoeiingen van de Stichting ten aanzien van het behoud van Historische Vestingwerken	9
Groningen	9
Friesland	10
Drenthe	11
Gelderland	11
Noordholland	12
Zuidholland	15
Zeeland	16
Noordbrabant	19
Limburg	22
Aanwinsten	24
Besluit	27
Bijlage	28
Publicaties	37
